

Wykaz ważnych obiektów na wystawie Nigra crux - mala crux

I. Dormitorium

Propaganda Zakonu w średniowieczu i okresie nowożytnym

1. Kronika Piotra z Dusburga/ *Chronica Prussiae*
XVII w.
2. Nicolaus von Jeroschin, *Di Kronike von Pruzinlant*.
II połowa XIV wieku
3. Heinrich von Hesler, *Apokalypse* (Apokalipsa królewiecka).
II tercja XIV wieku
4. Madonna Szafkowa z Klonówki
koniec XIV w.
5. Obraz „Die Baumburg des Deutschen Ordens gegen die Prußen” (Zamek Krzyżacki na drzewie w Prusach)
Ok. 1600
[obiekt w II. Dormitorium]
6. Jakob Schrenck von Notzing, *Historia ordinis equestris hospitalis s. Mariae theutonicorum*
Innsbruck 1613

Czarna legenda Zakonu w średniowieczu

1. *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum* (zbiór akt procesowych między Polską a zakonem krzyżackim z lat 1339-1423)
2. *Revelationes* - Objawienia św. Brygidy, tzw. karta Malinowskiego
3. Paweł Włodkowic, *Puncta accusationis ex parte Polonorum contra Cruciferos*, [154 art.], Konstancja 1416; *Tractatus de ordine Cruciferorum et de bello Polonorum contra dictos fratres*, 1416–1418
4. Paweł Włodkowic, *Do biskupa krakowskiego* [Zbigniewa Oleśnickiego]
Padwa 1432

Przejście z I. do II. Dormitorium

Krzyżacy w oczach polskiej historiografii późnego średniowiecza i wczesnej epoki nowożytnej

1. *Annalium Regni Polonie Per Joannem Dlugosz summarie collectorum libri XII*, XVI w.
2. Martin Luther, *An die herrn Deutschs Ordens, das sie falsche keuscheyt meyden vnd zur rechten ehlichen keuscheyt greyffen Ermanung*, Wittenberg 1524

Wizerunek Zakonu Krzyżackiego w Prusach Królewskich (wielkie miasta pruskie)

1. R. Curicke, *Der Stadt Danzig historische Beschreibung*
2. *Specificatio Aller Kunst und Sinnreicher Gemälde Nebst ihren Inscriptionibus welche anzutreffen aus dem Raht Hause der Rechten Stadt Danzig*
3. G. Lengnich, *Polnische Bibliothec* 1718 - ze względu na miejsce wydania: “Tannenberg / wo Vladislaus Jagyello die Creutz-Herren schlug”
4. Medal „200-lecie przyłączenia Prus Królewskich i Gdańska do Polski”
Johann Höhn starszy, 1654
5. Medal „300-lecie przyłączenia Prus Królewskich do Polski”
Johann Donnet, 1754

6. Medal toruński „300-lecie uwolnienia Torunia od Krzyżaków
Peter Werner (?) 1754 r.
7. Medal z okazji 300 - lecia wyzwolenia Torunia
1754
8. R. Genee "Kreuz und Schwert oder die Bürger von Danzig" [książka]
1852
9. Obraz "Przybycie Krzyżaków na ziemię chełmińską"
1713 r.
10. Kronika Nowego Miasta Elbląga Gottfrieda Gotscha, t. 1
1771
11. [Johann Heinrich Amelung], *Preussischer Wappen-Sahl das ist Erhältis der vornehmsten Wappen des Landes Preussen sowohl der alten, mitlern als neuen Zeit [XII - XVII]* [już w III. Dormitorium]

Krzyżacy i Malbork w polityce Hohenzollernów

1. Fotografie pomnika Fryderyka Wielkiego (projekt, po wykonaniu i jego elementy po zniszczeniu)
2. Druki i zdjęcia związane uroczystym poświęceniem kościoła zamkowego 5 czerwca 1902 r. [potem karta uroczystości i program uroczystości 1902]
3. Chorągiew wielkiego mistrza użyta do dekoracji Zimowego Refektarza w 1902 r.
4. Fragment gipsowej kopii płyty nagrobnej mistrza niemieckiego Eberharda von Seinsheim (1420-1443)
5. Popiersie Wilhelma II (destrukta rzeźby zniszczonej w 1945 r.)
Berlin, 1898 r., Reinhold Begas (1831 – 1911) (model), Gladenbeck (odlewnia)
6. Popiersie Hindenburga (z przestrzelinami)
Królewiec/Berlin, 1931 r., Stanislav Caver (model), Martin Pilzig (odlew)
7. Karta reklamowa Ostmarkverein
ok. 1900
8. Medal 550-lecie Związku Strzeleckiego w Malborku Popiersia Winrycha von Kniprode i Wilhelma II; tarcze z herbem włk. mistrza i Malborka / widok zamku 1904
9. Cegiełka 1 marka
10. Notgeld – 50 fenigów

Zakon w polskiej tradycji narodowej okresu XIX i I. połowy XX w.

1. Tablica inskrypcyjna pomnika bitwy płowieckiej ufundowana przez Józefa Biesiekierskiego (tradycyjnie przypisywana Julianowi Ursynowi Niemcewiczowi)
1818 r.
2. Obraz Bitwa pod w Płowcami 27 września 1331 roku
Wg Juliusza Kossaka
1883
3. Miedzioryt Władysław Jagiełło po Grunwaldem
Christian Friedrich Stoelzel
1821
4. Adam Mickiewicz, *Konrad Wallenrod. Powieść historyczna z dziejów litewskich*
Kraków 1828
5. Mickiewicz, Wallenrod, Grażyna
1832
6. Szkic portretowy przedstawiający wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Konrada Wallenroda
Jan Matejko 1863
7. Juliusz Kossak, Ilustracje do *Konrada Wallenroda i Grażyny* [6 sztuk]
kon. XIX w.
8. Obraz „II Traktat Toruński”

- Marian Jaroczyński (1873)
9. Chromolitografia „Krzyżacy w Polsce”
„Rycerze krzyżaccy grabiący wioskę Krzyżacy w Polsce w XIV wieku”
Wojciech Gerson [obok kartka pocztowa]
  10. Karol Szajnocha *Jadwiga i Jagiełło*
Warszawa 1902
  11. Krzyżacy 1410. Obraz przeszłości przez J.I. Kraszewskiego
Józef Ignacy Kraszewski
Pocz. lat 70. XIX w.
  12. Józef Ignacy Kraszewski, *Krzyżacy 1410. Obrazy z przeszłości*, t. 1-2
Warszawa 1882
  13. Henryk Sienkiewicz, *Krzyżacy*,
Gdańsk 1900

Krzyżacy a nazizm

1. Krzyż Mariacki Zakonu Niemieckiego
nadawany od 1871 r.
2. Krzyż Honorowy Niemieckiej Matki tzw. Mutterkreuz
1938-1945
3. *Sonderfahndungsbuch Polen*, Berlin 1939

SALA WYSTAW CZASOWYCH:

Krzyżacy i Grunwald w propagandzie PRL (do 1989 r.)

1. Plakat Granice nad Odrą i Nisą 1946
2. Plakat Grunwald 1410-Berlin 1945
Zygmunt Lis
1960
[OBECNIE BRAKUJE GO NA WYSTAWIE, POJAWI SIĘ W PÓŹNIEJSZYM CZASIE]
3. Plakat Grunwald 1410-Berlin 1945
Tadeusz Trepkowski
1945
4. Plakat 1410-1960 Grunwald -Tysiąclecie Państwa Polskiego
Stanisław Wielgus
1960
5. Orzeł zawieszony na skrzydle ptn Zamku Średniego w 1947 r.
6. Broszurka Malbork wczoraj i dziś. Tydzień Malborka 7-15 czerwca 1947 r.
7. Wiktor Tołkin, Medal „500 rocznica Pokoju Toruńskiego”
1966
8. Jan Szczypka, 2x Medal „550 rocznica przejęcia Zamku Malborskiego przez Kazimierza Jagiellończyka”
2007
9. Katalog Imagines Potestatis

Krzyżacy w powojennej literaturze polskiej i niemieckiej

1. Jan Tyszkiewicz, Karol Mórański, *Krzyżacy* [wiele wydań]
2. Henryk Samsonowicz, *Krzyżacy*
1988
3. Antoni Trepiński, *POTĘPIENICY / Sąd wieków nad Niemcami / Antologia*
Łódź 1947
4. Wydania Krzyżaków z NRD „Die Kreuzritter” oraz powieści „Kreuzritter in Trachten”
5. Krzyżacy – Komiks [wiele numerów]

Tradycja grunwaldzka (Polska, Niemcy, Litwa)

Miecze grunwaldzkie – symbolika

1. Banderia Pruthenorum
Jan Długosz, Stanisław Durink, 1448
[REPRINT]

Zwisające z sufitu repliki:

2. Kopia sztandaru wielkiego mistrza
3. Kopia Chorągwi biskupa pomezańskiego
4. Kopia chorągwi miasta Gdańska
5. Kopia chorągwi miasta Braniewa
6. Album „Einholung der Fahnen des Deutschen Ritterordens von der Burg KRAKAU in die MARIENBURG“
Danzig 1940
[album prezentujący „powrót” chorągwi krzyżackich z Krakowa do Malborka]

Wyobrażenia bitwy pod Grunwaldem w okresie nowożytnym i XIX wieku

7. Rituale sacramentorum ac aliorvm Ecclesie
Kraków, 1647
8. Heinrich von Reden, *Preussische Chronik*
9. Marcin Bielski „Kroniki wszystkiego świata“
Kraków, 1564
10. Kronika Bychowca
Teodor Narbutt, *Pomniki do dziejów litewskich*
1846

[na ścianach po dwóch stronach]

11. Obraz: Poranek wielkanocny w Malborku w 1409 roku (Ostatnia Wielkanoc Ulricha von Jungingen w Malborku)
Wilhelm August Stryowski (1834-1917)
Gdańsk, ok. 1895-1896
12. Bitwa pod Grunwaldem
Alexander Ritter von Bensa
1869
13. Bitwa pod Grunwaldem - szkic
Jan Matejko
Kraków 1872
14. Studium rysunkowe "Krzyżak"
Jan Matejko
Kraków 1864
15. Szkic do Bitwy pod Grunwaldem
Jan Matejko
16. Widok bitwy pod Grunwaldem
Wg Jan Matejki, ryt. Andrzej Zajkowski
l. 70.-80. XIX wieku
17. Ofiarowanie mieczy pod Grunwaldem
January Suchodolski (1797-1875)
1849
18. Po bitwie pod Grunwaldem
January Suchodolski
Ok.1838
19. Bitwa pod Grunwaldem
Henryk Pilatti
Po 1850
20. Bitwa pod Grunwaldem

Widok bitwy pod Grunwaldem
Wg Juliusza Kossaka, wyd. Maksymilian Fajans (1827-1890)
Warszawa 2. poł. XIX w.

21. Bitwa pod Grunwaldem
Autor nieznanego Suchodolskiego
po 1838

Obchody 500. rocznicy Grunwaldu przez Niemców, Polaków, Litwinów, Białorusinów i Ukraińców

22. Publikacje towarzyszące obchodom 500-lecia bitwy pod Grunwaldem
23. Model pomnika grunwaldzkiego
Antoni Wiwulski (projekt), Franciszek Ksawery Black (model) [?]
1910

24. Kubek pamiątkowy
Kraków, 1910
25. Poczta Jubleuszowa
Wojciech Kossak, Stanisław Tondos

[medale w gablocie po prawej stronie – niektóre pojedyncze, niektóre w większej ilości (aby ukazać awers i rewers)]

26. Medal grunwaldzki „Grunwald 1410-1910”
1910
27. Medal „W 500 rocznicę pogromu Krzyżaków pod Grunwaldem”
Karol Czaplicki, 1910
28. Medal „Grunwald-Tannenberg / *I start łeb hydrze teutońskiej*”
Jan Raszka 1910
2x brąz
29. Medal – *I start łeb hydrze teutońskiej*
Jan Raszka
Wiedeń 1910
srebro
30. Medal 500-lecie Bitwy pod Grunwaldem
1910
[Srebro i brąz]
31. Medal: W pięćsetną rocznicę pogromu Krzyżaków pod Grunwaldem 15 lipca 1410
1910
32. Medal rocznicy 500-lecia Bitwy
Ignacy Wróblewski 1910
33. Medalik wybity na pamiątkę 500-lecia zwycięstwa pod Grunwaldem
Wiedeń, 1910 r.
34. Plakieta *Jagiello i Witold, 500-lecie bitwy pod Grunwaldem*
Edmund Korosadowicz 1910 r.
35. Z. Popiel/T. Rozwadowski, *Objaśnienie obrazu bitwy pod Grunwaldem*
Kraków 1910
[reprinty rozdawane są przy obrazie powyższych w W. Refektarzu]

[Także w tej gablocie stronie] Obchody wileńskie 1910

36. Książka: Antanas Šmulkštys Paporonis, *Žalgiris: paminėjimui 500 metų jubilejaus kovos ties Žalgiriu, Seinai: „Šaltinio“ knygyno lėšomis*, 1911
37. Józef Wierzyński, *Wspomnienia wielkich dni, 1410–1910*, rysunkami ozdobił Ferdynand Ruszczyc, Wilno, 1911

38. Juozas Gabrys-Paršaitis, Vytauto ir lietuvių veikmė Didžioje karėje ir kovoje ties Grunvaldu: keli praeities ruožai, Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė, 1912
[powyżej na ścianie po prawej stronie]
39. Obraz: Jan Styka, Wielki książę litewski Witold prowadzi do walki pułk jazdy litewskiej, fragment Bitwy pod Grunwaldem, *Paryż, 1909*
[wyskok dalej po prawej stronie]
40. Hełm garnczkowy – kopia z dawnego wyposażenia kaplicy św. Anny Moguncja, koniec XIX wieku (kopia hełmu z 2 poł. XIV wieku)
[strona lewa na ścianie]
41. Bitwa pod Grunwaldem - kopia
Wojciech Kossak, 1931

Tradycja grunwaldzka w trakcie i po II wojnie światowej. W cieniu zachodniemieckiego rewizjonizmu i blasku „przyjaźni” państw socjalistycznych (do 1989/91)
[gablota poniżej]

42. Zanna Kormanowa, *Grunwald 15 lipca 1410*
Moskwa 1943
43. Srebrny Order Krzyża Grunwaldu III klasy Waleriana Bogusławskiego
44. Odznaka grunwaldzka „Grunwald – Berlin 1410-1945” egzemplarz z legitymacją nadany Karolowi Wołyniakowi
1945
45. Różnorodność odznak grunwaldzkich
46. Odznaki absolwentów szkół oficerskich (tzw. absolwentki) Ludowego Wojska Polskiego wykorzystujące motyw Krzyża Grunwaldu
1947-1950
47. Polski banknot 50 złotowy z Karolem Świerczewskim i Krzyżem Grunwaldzkim

Obchody rocznic grunwaldzkich 1954-współcześnie, wizerunki w popkulturze [gablota po lewej i ostatnia po prawej]

48. Całość pocztowa Grunwald 1945
49. Karnet filatelistyczny Hołd Grunwaldowi 1410-1960 r.
50. Medal 550 rocznica Grunwaldu
1960
51. Znaczek ZSMP „Na straży zwycięstwa ojców” 1945-1985
52. Naszywki mundurowe jednostek Wojska Polskiego wykorzystujące motyw mieczy grunwaldzkich – po 1990
53. Odznaki pododdziałów 15. Warmińsko-Mazurskiej Dywizji Zmechanizowanej wykorzystujące motyw mieczy grunwaldzkich
1993-2000
54. Pióro jubileuszowe (600 rocznica Grunwaldu) Wielkiego Mistrza Bruno Plattera
[Na ścianie po prawej oraz w gablocie]
55. Flaga, mapy, pocztówki, breloki gminy Grunwald
56. Tablica ul. Grunwaldzka – po 1945 najczęściej wykorzystywana nazwa dla głównych arterii w polskich miastach
57. Lalki ze spektaklu „krzyżacy” Teatru Miniatura
58. Świecznik – Dar Wielkiego Mistrza Bruno Plattera
59. Ekslibrisy:
- 1) Przemysław Sławik *Ex libris 600-na rocznica stoczenia bitwy pod Grunwaldem 1410-2010*
  - 2) Przemysław Sławik, *Ex libris 600-nej rocznicy stoczenia bitwy pod Grunwaldem 1410-2010*
  - 3) Karolyi Csanyi, *Ex Libris Martha Zimmermann*
  - 4) Vytautas Jucys, *Ex libris Žalgiris 600*
  - 5) Massimo Scifoni, *Ex libris Grunwald 600*

6) Agnieszka Zawadzka, *Ex libris Muzeum Zamkowego w Malborku 1410-2010*

7) Mauricio Schvarzmann, *Ex libris Arvydas Každailis*

60. Kompozycja z motywami nawiązującymi do historii Zakonu Krzyżackiego / 800 Jahre Deutschen Orden

Ryt. Ernst Dagesperi, Wiedeń 1990

[na końcu Sali mała sala kinowa z aranżacją plakatów filmu „Krzyżacy” oraz fotosu z tego filmu przedstawiającego Wielki Refektarz – proszę zwrócić uwagę na niedokładne wykadrowanie zdradzające wykonania scenografii w studio (tych elementów jest tam więcej)]; warto zwrócić także na:]

61. Tarcza oblężnicza, pocz. XX wieku wykorzystana w dekoracji Sali Siedmiofilarowej na Zamku Średnim oraz w filmie „Krzyżacy” Aleksandra Forda – obok fotos z filmu